



DOI: 10.18039/ajesi.899059

Marvin C. Alkin's Contributions to Program Evaluation Discipline and Center for the Study of Evaluation Model

Mehmet Kemal AYDIN¹

Date Submitted: 18.03.2021 **Date Accepted:** 17.11.2021 **Type:** Review Article

Abstract

Program evaluation has made some significant inroads as a discipline for the last 50 years. The taxonomy of evaluation theories and models is of great importance in thriving of program evaluation. With their seminal works and influential writings, such pioneering evaluators as Daniel Stufflebeam, Marvin C. Alkin, Jody L. Fitzpatrick, James R. Sanders, and Blaine R. Worthen have played a pivotal role and have made some invaluable contributions in the development of program evaluation as a discipline. Although Alkin's taxonomy and his evaluation model is not well-recognized compared to the other evaluation theorists, he is one of the evaluation pundits. Through his career, Alkin has worked as an evaluation theorist, as an evaluation expert, and as an evaluation instructor. Thus, Alkin has put some substantial effort into the development of evaluation field on both theoretical and practical sides. Theoretically, Alkin introduced 'Evaluation Theory Tree' as a metaphor which is particularly fruitful in instruction of evaluation theories and models. In his taxonomy, Alkin placed evaluation theories and models into three branches of the tree, namely use, methods, and values. On the practical side, Alkin developed Center for the Study of Evaluation (CSE) Model, which is useful when evaluation decisions are important. In this regard, the present study aimed to introduce Alkin's CSE Model and elaborately discuss his contributions into the development of evaluation. Thus, it will contribute into experts, academics, and researchers interested in evaluation studies. More specifically, the present study provides some insights for the academics who are working closely with decision makers and in a context where decisions are taken based on evaluation results, such as academic evaluation or quality assurance committees of higher education institutions.

Keywords: CSE Evaluation Model, evaluation theory tree, Marvin C. Alkin, program evaluation

Cite: Aydın, M. K. (2022). Marvin C. Alkin's contributions to program evaluation discipline and center for the study of evaluation model. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 12(1), 249-270. <https://doi.org/10.18039/ajesi.899059>



¹ (Corresponding author) Asst. Prof. Ph.D, Hitit University, Faculty of Sports Sciences, Physical Education and Sports Department, Turkey, mehmetkemalaydin@hitit.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5611-5515>



DOI: 10.18039/ajesi.899059

Marvin C. Alkin'in Program Değerlendirme Alanına Katkıları ve Değerlendirme Araştırmaları Merkezi Modeli

Mehmet Kemal AYDIN¹

Gönderim Tarihi: 18.03.2021

Kabul Tarihi: 17.11.2021

Türü: Derleme Makalesi

Öz

Program değerlendirme alanı bir disiplin olarak son elli yılda önemli gelişim kaydetmiştir. Değerlendirme alanının gelişmesinde, özellikle değerlendirme teorilerinin ve modellerinin sınıflandırılması büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda değerlendirme alanında Daniel Stufflebeam, Marvin C. Alkin, Jody L. Fitzpatrick, James R. Sanders ve Blaine R. Worthen gibi değerlendirmeciler mevcut değerlendirme modellerinin sınıflandırılmasına yönelik ortaya koydukları öncü eserlerle, program değerlendirmenin bir disiplin olarak gelişmesinde önemli rol oynamışlardır. Diğer değerlendirme kuramcılarıyla karşılaştırıldığında, her ne kadar Alkin'in değerlendirme modelleri sınıflandırması ve geliştirdiği değerlendirme modeli yeterince tanınmasa da Alkin değerlendirme alanının öncülerindedir. Kariyeri boyunca Alkin, değerlendirme kuramcısı, değerlendirme uzmanı ve aynı zamanda değerlendirme profesörü gibi çeşitli roller üstlenmiş ve böylelikle değerlendirme disiplininin gelişmesine hem teorik hem de pratik açıdan önemli katkılar sağlamıştır. Teorik açıdan ele alındığında, Alkin öne sürdüğü 'Değerlendirme Teorileri Ağacı' metaforu ile değerlendirme kuramları ve modellerini yöntem, değer ve kullanım temellerinde sınıflandırarak değerlendirme teorilerinin öğretiminde oldukça faydalı bir sınıflandırma yapmıştır. Pratik açıdan ise, değerlendirmede alınacak kararların önem arz ettiği bağlamlarda kullanılacak faydalı bir model olan Değerlendirme Araştırmaları Merkezi (CSE) Modelini geliştirmiştir. Bu itibarla, mevcut çalışmada Alkin'in değerlendirme modelini tanıtmak ve değerlendirme alanına yaptığı katkıları detaylı olarak ele almak amaçlanmıştır. Böylelikle bu çalışmanın, değerlendirme alanına ilgi duyan akademisyenler, araştırmacılar ve uzmanlara katkı sağlaması beklenmektedir. Özellikle, yükseköğretim kurumlarının akademik değerlendirme ve kalite kurulları gibi değerlendirmeye bağlı alınacak kararların önem arz ettiği bağlamlarda görev yapan ve dolayısıyla karar vericilerle yakın ilişkiler kurmak durumunda olan değerlendirmeciler için bu çalışma ışık tutucu niteliktedir.

Anahtar kelimeler: CSE değerlendirme modeli, değerlendirme teorileri ağacı, Marvin C. Alkin, program değerlendirme

Atıf: Aydın, M. K. (2022). Marvin C. Alkin'in program değerlendirme alanına katkıları ve değerlendirme araştırmaları merkezi modeli. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 12(1), 249-270. <https://doi.org/10.18039/ajesi.899059>

¹ (Sorumlu Yazar) Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Türkiye, mehmetkemalaydin@hitit.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5611-5515>

Giriş

İki dünya savaşına ev sahipliği yapan 20. yüzyıl özellikle savaş sonrası dönemde toplumsal hayatın pek çok alanında baş döndürücü gelişmelere sahne olmuştur. Soğuk savaş döneminin başlangıcı da sayılan bu dönemde, savaştan çıkan ABD’de yaraların sarılmasına ve sosyal kurumları yeniden düzenlemeye yönelik atılan adımlarla eş zamanlı olarak sosyal bilimler araştırmalarında kayda değer bir artış olmuştur. Diğer taraftan savaştan bir diğer süper güç olarak çıkan Sovyet Rusya’sı, her alanda ABD ile kıyasıya rekabete girmiştir. Böylesine rekabetçi bir dönem olan 1957 yılında, Sovyetler Birliği’nin Sputnik 1’i başarılı bir şekilde uzaya göndermesi ve peşinden ABD’nin pek çok uydu fırlatma denemesinin başarısız olması, Amerikan Eğitim Sistemini tartışmaların ortasına oturtmuştur. Amerikan toplumunda adeta derin travmalar oluşturan ve ‘Sputnik-dönemi’ olarak adlandırılan bu zaman diliminde, John Dewey etkisiyle çocuğun ihtiyaçlarını temel alan İlerlemeci eğitim anlayışı yaygındı. Bu dönemde okullarda temel bilimlere yeterince yer verilmediği gerekçesiyle Amerikan Eğitim Sistemi geniş çaplı tartışmalarla ciddi olarak sorgulanmaya başlamıştır. Bu tartışmalar, ABD’de İlerlemeci eğitimin sonunu getirmiş ve temel bilimlere önem veren, disiplinler tasarımı benimseyen esasici eğitim anlayışı yaygınlaşarak (back-to-basics hareketi) özellikle Fen ve Matematik programlarında köklü değişikliklere gidilmiştir. ‘Ulusal Savunma ve Eğitim Yasası’nın (1958) yürürlüğe girmesiyle bu değişim daha belirgin bir hal almış ve adeta bir kırılma noktası olarak görülebilecek bu gelişmeler yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur (Oernstein ve Hunkins, 2018).

Bu dönemde eğitim ve eğitimde standartlar aracılığıyla eğitim programlarının değerlendirilmesi hiç olmadığı yoğunlukta gündeme gelmiştir. Bu yasayla birlikte okulların amaçları ciddi olarak sorgulanmış ve bu durum eğitimde standartlar, öğrenme içerikleri ve çıktılar üzerine sosyal bilimcilerin daha fazla eğilmesine yol açmıştır. Bu araştırmacıların en başında, bugün de eğitimde ölçme değerlendirme alanında etkisini sürdüren, Ralph Tyler ve öğrencileri (Cronbach, Krathwohl ve Bloom gibi) gelmektedir. Tyler, eğitsel hedeflerin açık ve anlaşılabilir şekilde ifade edilmesi, hedeflerin taksonomisi, hedeflerin ölçülebilirliği ile değerlendirilmesine ilişkin ilk ve öncü çalışmalar gerçekleştirerek adeta program değerlendirme alanının temellerini atmıştır. Ancak bu çalışmalar uzun zaman dilimlerine yayılan ve daha çok yerel düzeyde kalan hipotez testine dayalı çalışmalar olduğundan, küçük çaplı okul programlarının değerlendirilmesinde işe yarar gözükse de, federal düzeyde geniş çaplı program değerlendirme çalışmalarının planlanması ve yürütülmesi için yeterli olmamıştır (Christie ve Alkin, 2013; Fitzpatrick, Sanders ve Worthen, 2011).

Sonraki yıllarda özellikle 1960’ların başından itibaren gerek eğitime erişimi artırmak, gerekse daha rekabetçi bir eğitim sistemi kurmak amacıyla birçok reform yasası hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bunların en önemlileri arasında, 1964’teki ‘Yoksullukla Mücadele Yasası’ ve 1965’te yürürlüğe giren ‘İlköğretim ve Ortaöğretim Yasası’ sıralanabilir. Bu iki yasa eyaletlere büyük bütçeler aktararak eyaletlerin eğitim ve sağlık gibi sosyal alanlarda geniş çaplı programlar başlatmalarına olanak sağlamıştır. Ancak bu yasalar programların başlatılmasının yanı sıra, iyileştirilmesi ve sürdürülmesi ile başka benzer bölgelerde uygulanıp uygulanamayacağına ilişkin karar vericilere ışık tutucu nitelikte program değerlendirme çalışmalarının yürütülmesi ve değerlendirme raporlarının sunulmasını zorunlu kılmaktaydı. Böyle bir yasal zorunlulukla, 1960’ların ikinci yarısından itibaren birçok araştırmacı program değerlendirme çalışmalarına yönelmiştir. Bu sayede değerlendirmede birçok farklı bakış açıları ve farklı değerlendirme modelleri ortaya çıkmıştır. Fakat zamanla neredeyse değerlendirme araştırmacılarının sayısı kadar değerlendirme modeli literatürde yer almaktaydı. Bu çeşitlilik

zamanla değerlendirme modellerin sınıflandırılması ihtiyacını doğurmuştur. Bu ihtiyaca cevaben, Stufflebeam, Alkin, Fitzpatrick, Worthen ve Sanders gibi değerlendiriciler, değerlendirme kuramının öğretimine odaklanmışlar ve değerlendirme modelleri ile değerlendirme yaklaşımlarını gruplandırmaya yönelik öncü çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmalar değerlendirmenin bir disiplin olarak gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır (Christie ve Alkin, 2013).

Amerikan Değerlendirme Derneği başkanlığı da yapan Daniel Stufflebeam 'Evaluation Models' (Değerlendirme Modelleri) isimli eserinde mevcut 22 değerlendirme modelini incelemiş ve bu modelleri üç grup altında toplayan bir sınıflandırma yapmıştır. Bunlar: (1) soru/yöntem odaklı (questions/methods-oriented), (2) iyileştirme/hesap verilebilirlik odaklı (improvement/accountability-oriented) ve (3) sosyal ajanda yönelimli (social agenda-directed) modellerdir (Stufflebeam, Madaus, ve Kelleghan, 2002). Stufflebeam aynı zamanda meta-değerlendirme çalışmaları yürüterek, değerlendirmeyi sistem yaklaşımı çerçevesinde ele almıştır. Ayrıca Stufflebeam'in geliştirdiği Context, Input, Process and Product (Bağlam, Girdi, Süreç ve Çıktı/Ürün) değerlendirme modeli, kısa adıyla CIPP modeli, ABD ve diğer ülkelerde değerlendirme çalışmalarında en çok tercih edilen en popüler modellerden biridir (Oral ve Yazar, 2017). Bu modelin en büyük avantajı, değerlendirmeyi sistem yaklaşımı çerçevesinde ele alarak, alınacak kararlara göre farklı tür değerlendirmelere vurgu yapması ve böylece programları değerlendirmek için uzun süre beklemeyi gerektirmemesidir. Bu avantajından ötürü CIPP modeli, uzun zaman alan ancak küçük çaplı değerlendirmeler yapmada etkili olan Tyler ekolü değerlendirme yaklaşımlarının önemli bir açığı kapatarak ulusal düzeyde geniş çaplı programların değerlendirilmesini mümkün kılmıştır.

Değerlendirme teorisinin öğretimi ve yaklaşımların sınıflandırmasına yönelik bir diğer öncü çalışma ise, Fitzpatrick, Worthen ve Sanders tarafından 1996 yılında yayımlanan 'Program Evaluation: Alternative Approaches and Practical Guidelines (Program Değerlendirme: Alternatif Yaklaşımlar ve Uygulama Rehberi) isimli eserdir. Bu eserde yazarlar model yerine yaklaşım kavramını kullanmayı tercih etmişler ve (1) program yönelimli, (2) karar yönelimli, (3) katılımcı yönelimli, (4) uzmanlık ve tüketici yönelimli yaklaşımlar şeklinde bir sınıflandırmaya gitmişlerdir (Fitzpatrick, Sanders ve Worthen, 2011). Birleşik Devletler, Kanada ve diğer birçok ülkede kabul gören bu sınıflandırma Türkiye'de de Program Değerlendirme alanında yaygın kullanılan sınıflandırmadır (Aydın ve Bavlı, 2019).

Değerlendirme teorisinin öğretimi ve değerlendirme yaklaşımlarının sınıflandırılmasında görece yeni bir çaba sayılabilecek Alkin'in 'Evaluation Roots' (Değerlendirmenin Kökleri) isimli eserinde Alkin, değerlendirme alanını bir ağaca benzeterek (Değerlendirme Teorileri Ağacı) bu ağacın köklerini sosyal hesap verilebilirlik, sosyal araştırmalar ve epistemoloji kavramlarına dayandırmıştır. Ayrıca ağacın üç ana dalı olduğunu öne süren Alkin'e göre bunlar kullanım, yöntem ve değer dallarıdır (Christie ve Alkin, 2013). Alkin sınıflandırmasında yalnızca değerlendirme modellerini dikkate almamış aynı zamanda değerlendirme kuramcıları ve onların eğitim geçmişleri, felsefi, politik ve yöntemsel bakış açıları gibi birçok unsuru göz önünde bulundurmuştur. Değerlendirme modellerini sistematik bir şekilde ele alan bu tarz çalışmalar değerlendirme alanının gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Kuramsal açıdan değerlendirme teorilerinin öğretilmesine yaptığı katkıların yanı sıra Alkin, 'A'dan Z'ye Değerlendirmenin Temelleri' (Evaluation Essentials: From A to Z) isimli eserinde, değerlendirme araştırmacıları ve uygulayıcılarının gerçekleştirecekleri değerlendirme çalışmalarının tüm aşamalarında adım adım neler yapmaları gerektiğini detaylı olarak ele almıştır (Alkin ve Vo, 2018). Bu eser değerlendirme çalışması yürüteceklerine yönelik

adeta bir el kitabı niteliğindedir. Böylece Alkin değerlendirme alanının hem teorik hem de pratik kısmının gelişimine eşsiz katkılar sağlamıştır.

Yukarıda ifade edildiği gibi ABD’de değerlendirme çalışmaları 20. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan gelişmeler sonucu yürürlüğe giren reform yasaları sonucunda bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde, Türkiye’de de 1990’ların sonu ve 2000’li yılların başlangıcına denk gelen dönemde Avrupa Birliği’ne tam üyelik müzakereleri çerçevesinde başta eğitim olmak üzere her alanda bir ivme yakalanarak gerçekleştirilen reform çalışmaları AB uyum sürecini kolaylaştırıcı, gerekli izleme-değerlendirme çalışmalarını yürütecek yeni kurumlar ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda yürütülen çalışmalar neticesinde, 1992 yılında kurulan Spor Bilimleri Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Kurulu (SPORAK), 1999 yılında kurulan TÜRKAK (Türk Akreditasyon Kurumu), 2002 yılında kurulan MÜDEK (Mühendislik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği), 2011 yılında kurulan Ziraat Fakülteleri Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (ZİDEK) ve Eğitim Fakülteleri Dekanlar Konseyi’nin iradesiyle 2012 yılında kurulan EPDAD (Öğretmenlik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (EPDAD) gibi kurumların kuruluş ve örgütlenme süreçlerinden geçmesi program değerlendirme alanında ilk ve önemli girişimler olarak anılabilir. Ayrıca, yine aynı dönemde, okullarda program değerlendirme çalışmaları daha çok özel okullarda yapılan akreditasyon ve performans izleme çalışmaları şeklinde ortaya çıkmıştır. Özellikle 23 Temmuz 2015 tarihinde 29423 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan ‘Yükseköğretim Kalite Güvencesi Yönetmeliği’ gereğince YÖK bünyesinde kurulan Yüksek Öğretim Kalite Kurulu (YÖKAK) Türkiye’de yükseköğretim programlarının değerlendirilmesi ve değerlendirme çalışmaları yapacak kurumların akreditasyonu açısından atılan dev bir adımdır (Aydın ve Bavlı, 2019). Bu gelişmeler ışığında Türkiye’de halen bir disiplin olarak emekleme aşamasında olan program değerlendirme alanının oluşturulan bu mevcut yasal zemin sonrası tıpkı ABD örneğinde olduğu gibi profesyonel bir disiplin halini alması beklenmektedir. Türkiye’de değerlendirme alanının gelişmesi için, alana ilgi duyan uzmanlar, araştırmacılar ve öğrenciler tarafından değerlendirme kuramı ve modellerinin öğretimi önem taşımaktadır. Bu anlamda, gerçekleştirilen bu çalışma ile Türkiye’de program değerlendirme alanının gelişimine katkı sağlamak amaçlanmıştır. Çalışmanın hedef okuyucu kitesinde yer alan akademisyenler, araştırmacılar ve lisansüstü öğrenciler bu çalışmadan yararlanabilirler. Ayrıca mevcut çalışma, tıpkı Alkin gibi (takip eden bölümde detaylı olarak ele alınacaktır) gerçekte değerlendirmeci olmayıp ancak konumu gereği yükseköğretim kurumlarının kalite değerlendirme ya da akademik değerlendirme kurullarında görev yapan alan dışı akademisyenler ve üst yönetimler için de ışık tutucu niteliktedir.

Marvin C. Alkin ve Program Değerlendirme Alanına Katkısı

Marvin C. Alkin, Kaliforniya Los Angeles Üniversitesi (University of California, Los Angeles/UCLA), Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Enstitüsünde, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri bölümünden emekli bir profesördür. 1964’ten beri çalıştığı UCLA’da zaman zaman eğitimden sorumlu dekan yardımcısı olarak da görev yapmıştır. Alkin Değerlendirme Araştırmaları Merkezi’nin (CSE) kurucularından biridir ve bu merkezde 7 yıl müdürlük yapmıştır (Alkin, 2011, 2013a; Mathison, 2005).

Alkin değerlendirme alanında önemli otoritelerden biri olup, değerlendirme teorilerinin karşılaştırılması ve değerlendirme bilgisinin yönetsel karar alma süreçlerinde kullanımıyla ilgili

pek çok çalışma gerçekleştirmiştir (Mathison, 2005; Oral ve Yazar, 2017, Uşun, 2012). Bu kapsamda değerlendirme alanında 5 kitap ve 150'den fazla makale, kitap bölümü, teknik rapor ve monografi yayınlamıştır. Kitaplarından bazıları şunlardır: Peter White ve Richard Daillak ile birlikte yazdığı Değerlendirmeyi Kullanmak (Using Evaluations), Değerlendirme Tartışmaları (Debates on Evaluation), Değerlendirmenin Kökleri (Evaluation Roots), A'dan Z'ye Değerlendirmenin Temelleri (Evaluation Essentials: From A to Z) ve toplam 4 ciltten oluşan Eğitim Araştırmaları Ansiklopedisi (Encyclopedia of Educational Research, 6th edition) (Alkin, 2011; 2013c).

Alkin halen 'Eğitimde Değerlendirme Araştırmaları' (Studies in Educational Evaluation) dergisinde yardımcı editör ve 'Amerikan Değerlendirme Dergisi'nde (American Journal of Evaluation) ise alan editörüdür. Geçmişte 'Eğitimde Değerlendirme ve Politika Analizi' (Educational Evaluation and Policy Analysis) dergisinde editörlük görevi yapmıştır. Ayrıca kendisi 14 farklı ülkede eğitim, hükümet ve hibe programlarını içeren 85'ten fazla program değerlendirme çalışması yürütmüş olup çeşitli ülkelerde hükümetlere danışmanlık hizmeti sunmuştur (Alkin, 2013a). Alkin değerlendirme teorilerine yaptığı katkılardan ötürü Amerikan Değerlendirme Derneği (American Evaluation Association) tarafından 'Lazarsfeld Award for Evaluation Theory' ödülü (Amerikan Sosyoloji Derneği tarafından sosyolojide yöntemsel açıdan olağanüstü başarı göstermiş kişilere verilen bir ödül) ile ödüllendirilmiştir (Alkin, 2013a; Mathison, 2005).

Alkin değerlendirme (evaluation) ile araştırma (research) arasında bir ayrım yapar. Her ne kadar her ikisi de sistematik bir inceleme ve uygulamalı bir alan olsa da araştırma sonuçlara/bulgulara ulaşmaya odaklanırken, değerlendirme kararlara çıkan kapıları aralar. Ayrıca araştırmada soruları araştırmacı belirlerken, değerlendirmede sorular genellikle değerlendirmeciler tarafından belirlenmez (Alkin, 2011, Alkin ve Vo, 2018). Alkin'in değerlendirmenin merkezine yönetsel kararlar almayı yerleştiren bakış açısının nasıl şekillendiğini açıklayan Mathison'a (2005) göre, Alkin'in sistem analizine merakı Stanford Üniversitesi, Eğitim Psikolojisi Bölümünden Profesör Fred MacDonald ile olan ilişkisi sayesinde başladı. Alkin'in düşünce yapısı ve maliyet-fayda analizi ile maliyet-etkililik analizi üzerine ilk çalışmaları yine Stanford Üniversitesi'nden H. Thomas James tarafından şekillendirildi. Alkin aynı zamanda çalışma arkadaşları olan Stufflebeam, Stake ve Patton gibi diğer değerlendirmecilerin görüşlerinden de etkilendi. Değerlendirme anlayışının nasıl şekillendiğini ve kendi değerlendirme bakış açısını Alkin (2013c) şu sözlerle açıklıyor:

"Akademik eğitimim benim için bir başlangıç noktası oldu. Lisans eğitimim matematik alanında olduğundan lise ve kolej düzeyinde matematik dersleri verirken değerlendirmeye nicel bir bakış açısıyla bakmaya başladım. Master derecemi ise psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanında elde ettim ve kısa bir süre bir lisede rehber öğretmen olarak görev yaptım. Bu görevim bana başkalarına bir tehdit oluşturmadan onları dinlemeyi, anlamaya çalışmayı öğretti. Aynı zamanda bu deneyimim benim bir değerlendirmeci olarak da gelecekteki repertuarımda yer aldı. Bir değerlendirmeci olarak ben, bir değerlendirmecinin sabır ve mücadele içerisinde mantıklı sonuçlar elde etmeye çalışırken, paydaşları rahatlatmak için gerekli olan pek çok sosyal beceriyi kullanması gerektiğine inanıyorum. Bu durum benim değerlendirme çerçevemi belirlerken çalıştığım insanlarla ilişkilerimi güçlendirmemi sağladı" (s. 284).

Alkin'in sözlerinden de anlaşılacağı üzere kendisinin değerlendirme bakış açısı, akademik eğitimi ve geçmiş iş deneyimleri tarafından şekillenmiştir. Sonuç olarak Alkin, değerlendirmenin hem teknik ve rasyonel boyutuna hem de insan ilişkilerini ve ihtiyaçlarını öne

kurumlar programların başlatılması, sürdürülmesi ve sonlandırılması gibi konularda verecekleri kararlarda değerlendirme bilgisine ihtiyaç duyarlar. Sosyal araştırmalar ise bu kurumlarca ortaya konan talebi karşılamaya yönelik değerlendirme yöntemleri öne sürer. Son olarak epistemoloji ise, değerlendirmeye yönelik felsefi bir bakış açısı sunar ve değerlendirme bilgilerinin doğası, geçerliliği, sınırlılığı ve nasıl yorumlanacağıyla ilgilidir.

Şekil 1’de görüldüğü gibi Alkin (2004, 2013) değerlendirme teorilerini ve alana katkıda bulunan değerlendirme öncülerini kullanım, yöntem ve değerlendirme olmak üzere üç ana dala ayırarak bu dalları oluşturan teorisyenlerden etkilenen takipçilerini ve diğer değerlendirme uzmanlarını da ağacın yapraklarına yerleştirmiştir. Yöntem dalı, nicel ve nitel araştırma yöntemlerini; değerlendirme dalı, programların değerlendirmesinde tek tip değer ya da çoğulcu değerlere başvurulmasını; kullanım ise araçsallıktan doğrudan kullanıma, aydınlatıcılıktan dolaylı kullanıma kadar uzanan çeşitli kullanım amaçlarını karakterize etmektedir (Fitzpatrick, Sanders ve Worthen, 2011). Değerlendirme Ağacı aynı zamanda Alkin’in değerlendirmeye bakış açısını da yansıtmaktadır. Zira Alkin’e göre değerlendirme (1) Ne tür bilgiler toplanacak? (kullanım), (2) Bilgiler nasıl toplanacak? (yöntem) ve (3) Toplanan bilgiler nasıl yorumlanacak? (değerleme) sorularına odaklanmalıdır. Alkin’e göre Değerlendirme Ağacı üç boyutlu olarak düşünülmelidir ve bundan dolayı ağaçta yer alan dalların ve yaprakların yönü de sistematik bir önem arz etmektedir. Zira bir teorisyen başka bir dalda yer almasına rağmen yönü diğer bir dala dönük olabilir. Bu durumda bulunduğu dalın dışında diğer dala da etki ettiği veya o daldan etkilenmiş olduğu sonucuna varılabilir (Alkin, 2013; Carden ve Alkin, 2012).

Alkin değerlendirme bilgisinin kullanımını öne çıkararak kendisini değerlendirme ağacının kullanım dalına yerleştirmiştir. Ancak Alkin’in temel amacı yöneticilerin ihtiyaçları veya değerlendirmeyi onlarla ilişkilendirmekten ziyade değerlendirmenin yönetsel süreçlerde karar almayı kolaylaştırması ve değerlendirme bilgisinin bütün paydaşlar tarafından kullanımına odaklanmasıdır. Bu doğrultuda Alkin, federal düzeyde geniş çaplı okul programlarının değerlendirilmesinde, değerlendirme bilgisinin karar vericiler tarafından etkili bir şekilde kullanımının artırılması için çeşitli önerilerde bulunmuştur. Bunlar: (1) Değerlendirme bilgisinin ilgililiğini/uygunluğunu arttırma, (2) Değerlendirme sonuçlarını yaygınlaştırma, (3) Değerlendirme kullanıcılarının duyarlılığını arttırmadır. Birincisini gerçekleştirmek için Alkin, değerlendirmede hangi sorulara odaklanılacağı, ne tür değerlendirme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinin beklendiği gibi hususların değerlendirme bilgisine ihtiyaç duyan Eğitim Bakanlığı ya da diğer kurumlar tarafından önceden belirlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. İkincisini gerçekleştirmek için Alkin, Eğitim Bakanlığının değerlendirme sonuçlarından yararlanacak potansiyel kullanıcıları belirlemesi ve sonuçları birincil paydaşlara ulaştırması, Eğitim Bakanlığının değerlendirilen programdan etkilenenlerin kişisel çıkarlarını gözetmesi, değerlendirme çalışmaları için değerlendirme fonlarının çeşitli mekanizmalar geliştirerek potansiyel kullanıcılara sonuçları ulaştırması, değerlendirme sonuçlarının ilgili paydaşlarla ve gerektiğinde kamuoyuyla paylaşılarak yaygınlaştırmasını önermiştir. Son olarak Alkin, üçüncüsünü gerçekleştirmek için, değerlendirme kullanıcılarının değerlendirme raporunu temin ettikten bir yıl sonra değerlendirme sonuçlarını nasıl kullandıklarına ilişkin bir değerlendirme kullanım raporu hazırlamalarını önermiştir (Alkin, 1981).

Değerlendirme Araştırmaları Merkezi

Değerlendirme Araştırmaları Merkezi (CSE), araştırmacıların çeşitli yöntemler geliştirmelerini ve bu yöntemleri eğitim programlarını değerlendirmede kullanmalarını teşvik etmek amacıyla ABD hükümeti tarafından 1966 yılında kuruldu (Alkin, 2011). Bu merkez kurulmadan önce 1964 yılında Marvin C. Alkin araştırma görevlisi olarak UCLA üniversitesine katılmış ve daha sonra yardımcı doçentliğinin ilk yıllarında federal hükümete gönderilen bir hibe önerisi teklifi hazırlayan komisyonda yer almıştır. Öneri kabul aldıktan sonra CSE kurulmuş ve Alkin bu değerlendirme merkezinin ilk yöneticisi olmuştur (Alkin, 2013c). Bu süreci Alkin şu sözlerle dile getirmektedir:

“Eğitim araştırmaları merkezlerinin kurulması için Federal Hükümet çok büyük hibe destekleri veriyordu. UCLA Eğitim Fakültesi Dekanı araştırma merkezi kurulması konusunda Profesörlerin yıllardır birbirleriyle kavga etmesinden bıkmıştı. Bu yüzden yardımcı doçentlerden oluşan bir komite oluşturdu. Bize, kendi çıkarlarımıza değil bütün fakültenin ihtiyaçlarına yönelik geniş katımlı bir hibe önerisi hazırlamamız için talimat verdi. Konu olarak örgütsel bağlam, kişisel özellikler, ölçme, istatistik ve bunun gibi pek çok araştırma konusunu kapsayan ‘değerlendirme’yi seçtik. Fakat UCLA’da değerlendirme alanında ulusal düzeyde tanınmış ya da bu alana ilgi duyan hiç kimse yoktu. Ancak bu öneri Fakülte’de yürütülen 31 farklı projeyi kapsıyordu ve aslında fakültenin genelini ilgilendiriyordu... Değerlendirme Araştırmaları Merkezi, Chicago Üniversitesi, MIT ve John Hopkins Üniversitesi tarafından farklı konularda sunulan pek çok rakip öneri arasından sıyrılarak kabul aldı ve böylelikle CSE kuruldu. Kaderimde değerlendirmeci olmak varmış ama ben o zamanlar bunun farkında değilmişim. Bu merkeze müdür yardımcısı olarak atandım bu konuda başka istekli ve ilgili olmadığından iki yıl boyunca yardımcı doçent olarak kurumu yönettim. Bu görevim devam ederken aynı zamanda kendi eğitimimi sürdürmekte ve çalışmalarına (eğitim yönetimi alanında özellikle maliyet-fayda analizi ve eğitim ekonomisi ile ilgili diğer konular olmak üzere) devam etmekteydim. Ancak, her ne kadar isteksiz olsam da tam yetkili müdür olarak CSE’nin başına getirildikten sonra, değerlendirme teorilerine odaklanmam ve kendi değerlendirme görüşlerimi oluşturmam gerektiğini hissetmeye başladım” (s. 284-285).

Alkin’in sözlerinden de anlaşılacağı üzere kendisi akademik hayatının başlangıcında eğitim yönetimi alanında özellikle de maliyet-fayda analizi gibi eğitim ekonomisi konuları üzerine çalışmalar yapmaktaydı. O dönemde Federal hükümetin hibe çağrısına yönelik bir hibe önerisi hazırlanması için fakülte tarafından oluşturulan komisyonda yer aldı. Bu komisyonun hazırladığı öneri kabul alarak CSE merkezi kuruldu. Kendisi de dahil hiçbir akademisyenin istekli olmadığı ‘Değerlendirme Araştırmaları Merkezi’ne önce müdür yardımcısı iki yıl sonra da tam yetkili müdür olarak atandı. Böylelikle içinde bulunduğu koşullar onu bir değerlendirmeci, zaman içerisinde bir değerlendirme hocası, bir değerlendirme teorisyeni ve bir değerlendirme uzmanı (uygulayıcı) yaptı.

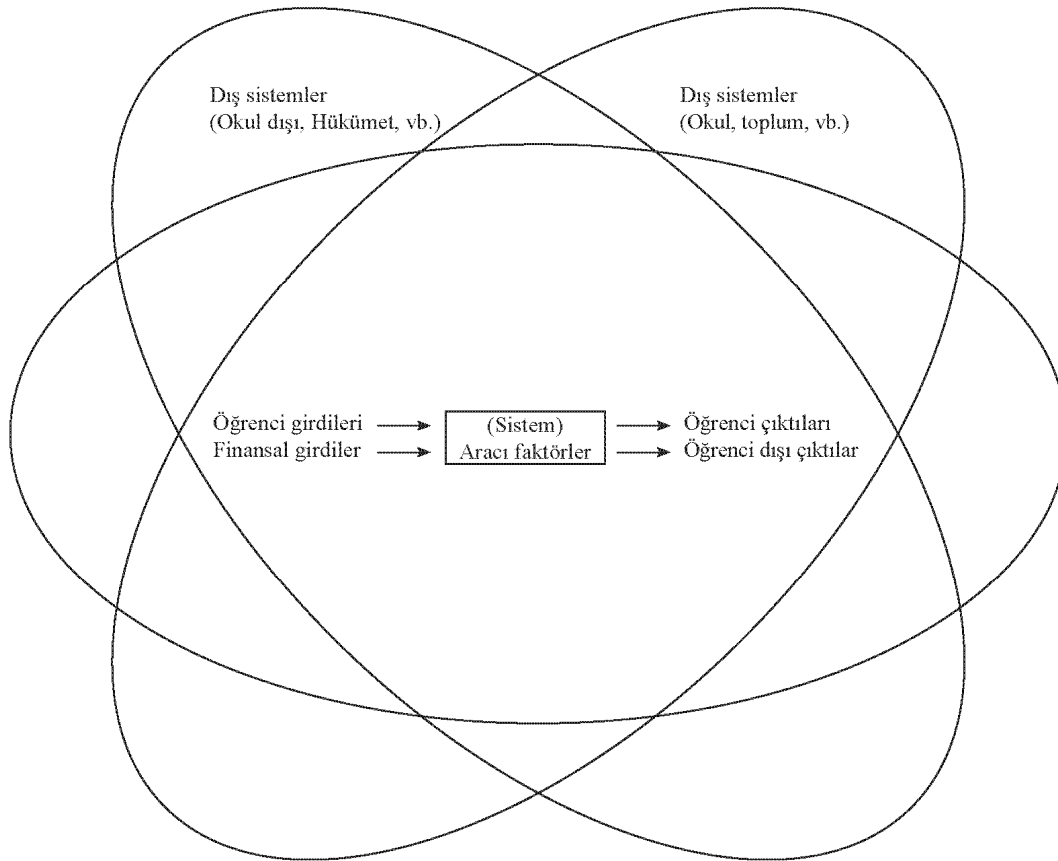
Günümüzde 150’den fazla araştırmacı çalıştıran CSE, UCLA’ya bağlı olarak faaliyetlerine devam etmekte ve halen ABD Eğitim Bakanlığı’na bağlı Bilimsel Araştırmalar Ofisi tarafından ve diğer federal ajanslar tarafından desteklenmektedir. Ölçme, değerlendirme ve bilimsel araştırma yöntemleri alanında pek çok öncü fikirler ilk kez CSE’de yayımlanmıştır. Scriven’in ‘Hedeften Bağımsız Değerlendirme Modeli’ (Goal Free Evaluation), Bloom’un ‘Tam Öğrenme Modeli’ (Mastery Learning), Alkin’in değerlendirme bilgisinin kullanımıyla ilgili eserleri, House’un ‘Değerlendirme Tartışmalarının Mantığı’ eseri (Logic of Evaluation Argument), ve Herman’in ‘CSE Değerlendirme Kit’i (CSE Evaluation Kit) gibi eserler bunlardan bazılarıdır (Mathison, 2005).

CSE Değerlendirme Modeli

Alkin akademik hayatının ilk yıllarında eğitim yönetimi alanında özellikle maliyet-fayda ve maliyet-etkililik analizi üzerine çalışmalar yaptığından, değerlendirmeyi sistem yaklaşımı çerçevesinde ele almış ve program değerlendirmeyi sistem analizi temeline oturtmuştur (Alkin ve Skager, 1969). Eğitim geçmişinin etkisiyle Alkin, değerlendirmeyi girdi, süreç ve çıktı bağlamında ele alarak ilk olarak 1967 yılında bir değerlendirme modeli oluşturma çabasına girmiştir. Öncelikle girdi, süreç ve çıktı olarak belirlediği birtakım değişkenleri içeren bir değerlendirme tanımı yapmıştır. Alkin'in (1967) bu ilk değerlendirme tanımına göre değerlendirme kısaca, "eğitimsel çıktılara etki eden pek çok faktörün belirlenmesini içeren karmaşık bir faaliyettir" (s.1). Bu tanımına bağlı olarak Alkin, okul bölgelerindeki tüm okulların programlarını değerlendirmede kullanılabilir ve geniş çaplı değerlendirmelere olanak verecek bir model geliştirmek istemiştir. Bu amaçla Alkin'in 1967 yılında geliştirdiği ilk değerlendirme modeli çalışması Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2

Değerlendirme Modelinin Makro Sistemi (Alkin, 1967, s.12'den uyarlanmıştır.)



Şekil 2'de verilen Alkin'in ilk değerlendirme modeli girişimi girdi, süreç ve çıktı bağlamında 6 bileşenden oluşmaktaydı. Bunlar: (1) öğrenci girdileri, (2) finansal girdiler, (3) dış sistemler, (4) aracı faktörler, (5) öğrenci çıktıları ve (6) öğrenci dışı çıktılarıdır (Alkin, 1967, s.12). Alkin (1967) bu bileşenlerin bir "makro sistem" oluşturduğunu ve bu sistemde manipüle edilebilecek tek değişkenin "aracı faktörler" olduğunu öne sürmüştür. Ayrıca tanımda ifade

ettiği eğitimsel çıktıları Alkin (1967) modelinde ikiye ayırmıştır. Bunlar: (1) öğrenci çıktıları yani öğretim neticesinde öğrencilerde meydana gelen bilişsel ya da bilişsel olmayan değişimler ve (2) öğrenci dışı çıktılar yani programın dış sistemlerde (ev, toplum, diğer programlar gibi) meydana getirdiği etkidir.

Alkin bu ilk model çalışmasında öne sürdüğü bu modelin yeni bir değerlendirme modeli geliştirme çalışmasının bir parçası olduğunu; bu modelle sadece bir iskelet oluşturmaya çalıştığını ve ilerleyen yıllarda bu modeli geliştireceğini ifade etmiştir. Bu modeli ortaya koyarken değerlendirmeye bir sistem yaklaşımı getirmeye çalıştığını ve özellikle girdilerin belirlenmesi gibi sistemsal birtakım sorunları tanımlamaya çalıştığını öne sürmüştür (Alkin, 1967, s. 21).

Alkin 1968 yılında Değerlendirme Merkezi'nin başına tam yetkili müdür olarak atandıktan sonra kendisinin de ifade ettiği gibi değerlendirmeye daha fazla odaklanma zorunluluğu hissetmiştir. Alkin, ilk iş olarak değerlendirmenin mevcut tanımlarını eleştirmiş ve daha kapsamlı bir tanım üretmek için değerlendirmeyi yeniden tanımlamaya çalışmıştır. Alkin (1969), o dönemde değerlendirme tanımlarının yetersizliğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Değerlendirme alanı açısından son iki yılda ilginç gelişmeler oldu. Aslında değerlendirmenin bir alan olarak kendi kimliğini yeni yeni oluşturmaya başladığını söylemek abartı olmaz. Günümüzde değerlendirmenin başarısız olmasının temel nedeninin tatmin edici bir değerlendirme tanımının mevcut olmayışından kaynaklandığını iddia eden Egon Guba'ya katılmamak elde değil. Değerlendirmenin geçmiş tanımları (1) ölçme ve sınav hazırlama, (2) performans ve hedefler arasında gözlemlenen fark, ya da (3) profesyonel yargıda bulunmak şeklinde olmuştur. Ancak bu tanımların hiçbiri de tek başına değerlendirme olarak kabul edilebilecek pek çok faaliyetin tamamını yeteri kadar kapsayıcı nitelikte değildir. Son bir yıldır daha geniş ve daha kapsayıcı bir değerlendirme tanımı geliştirme konusunda bir ortak çaba olduğu gözlemlenmektedir” (s. 2-3).

Bu sözlerinden de anlaşılacağı üzere Alkin, değerlendirmenin mevcut tanımlarının kapsamının dar olduğunu ve yetersiz olduğunu vurgulamakla yetinmemiş daha geniş ve daha kapsayıcı bir değerlendirme tanımı yapmakla işe koyulmuştur. Alkin çabaları sonucunda kendine özgü bir değerlendirme tanımı öne sürmüştür. Alkin'e (1969) göre değerlendirme, “verilecek kararları tespit etme, karar vericilerin alternatifler arasından seçim yapmalarına yardımcı olacak şekilde değerlendirilecek bilginin seçimi, toplanması, analiz edilmesi ve sonucun özetlenerek raporlaştırılması sürecidir” (s. 3-4). Alkin, bu tanımından da anlaşılacağı gibi değerlendirmeciye karar vericilerin alternatifler arasından seçim yapmaları konusunda aydınlatıcı bilgi vermek gibi önemli bir rol yükler (Alkin, 1970a). Ayrıca yaptığı değerlendirme tanımında Alkin, değerlendirmeyi örgütsel bağlamda sistem yaklaşımıyla ele almış, sonuçlara değil sürece odaklanmıştır. Sürecin başında ortasında ve sonunda alınacak kararlara vurgu yaparak kendi değerlendirme tanımını oluşturmuş ve tanımında değerlendirme sürecini baştan sona adeta özetlemiştir.

Alkin (1969, 1970a, 1970b)'in değerlendirme tanımı incelendiğinde, değerlendirmeyi dört temel varsayım üzerine oturttuğu söylenebilir. Bunlar:

- Değerlendirme bilgi toplama sürecidir. Değerlendirme sürecinde sorulacak soruları ya da alınacak kararları değerlendirmeci değil karar vericiler belirler. Değerlendirmecinin görevi, karar vericilerden edindiği bilgiye göre alınacak kararlara uygun ne tür bilgileri seçeceğini ve toplayacağını belirlemektir.

- Değerlendirmede toplanılan bilgi temelinde, alternatif yol haritaları arasından seçim yapmayı kolaylaştırıcı kararlar almada kullanılır. Bu nedenle bilginin ne şekilde toplanacağı ve aynı zamanda analiz yöntemleri de karar vericinin ihtiyaçlarına uygun olmalıdır.

- Değerlendirmede toplanılan bilgi karar vericilere ışık tutucu nitelikte olmalıdır. Onları yanıltmamalı ve yanlış yönlendirmemelidir.

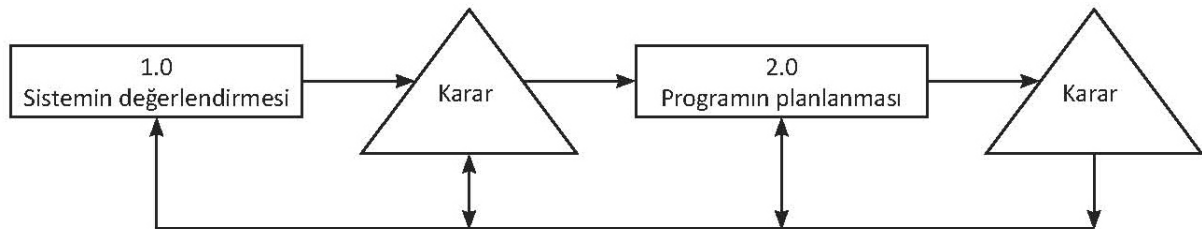
- Farklı kararlar farklı değerlendirme türleri gerektirir. Bu nedenle alınacak kararlar gerçekleştirilecek değerlendirme türünün belirlenmesinde belirgin rol oynar.

Alkin'in tanımından ve yukarıda sıralanan değerlendirme varsayımlarından da anlaşılacağı üzere, değerlendirmenin yegâne amacı karar vericilere hizmet etmektir. Problem durumu, değerlendirme soruları ve veri analizi, verilecek kararlardan etkilenmekte ve karar vericilerin ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir.

Alkin 1967'de başladığı geniş kapsamlı program değerlendirmeye izin verecek bir değerlendirme modeli geliştirme çalışmalarını 1969'da olgunlaştırarak hem kendi değerlendirme tanımını hem de değerlendirme modelini geliştirmiş ve uygulanabilir bir değerlendirme modeli ortaya koymuştur. Alkin, kendisinin de ifade ettiği gibi model geliştirme sürecinde Hemphill, Lumsdaine, Provus, Stufflebeam, Skager ve Stake'in çalışmalarından etkilenmiştir (Alkin, 2013c; Alkin ve Woolley, 1969). Alkin UCLA Üniversitesi CSE Değerlendirme Merkezi'ndeki çalışma arkadaşları ve doktora öğrencileriyle birlikte geliştirdiği bu yeni modeli 'UCLA CSE Değerlendirme Modeli' olarak isimlendirmiştir (Yüksel ve Sağlam, 2014). Bu model, Alkin'in değerlendirme tanımına uygun ve yukarıdaki dört temel varsayımı da kapsayan bir modeldir. Şekil 3 ve Şekil 4'te UCLA CSE değerlendirme modeli sunulmuştur.

Şekil 3

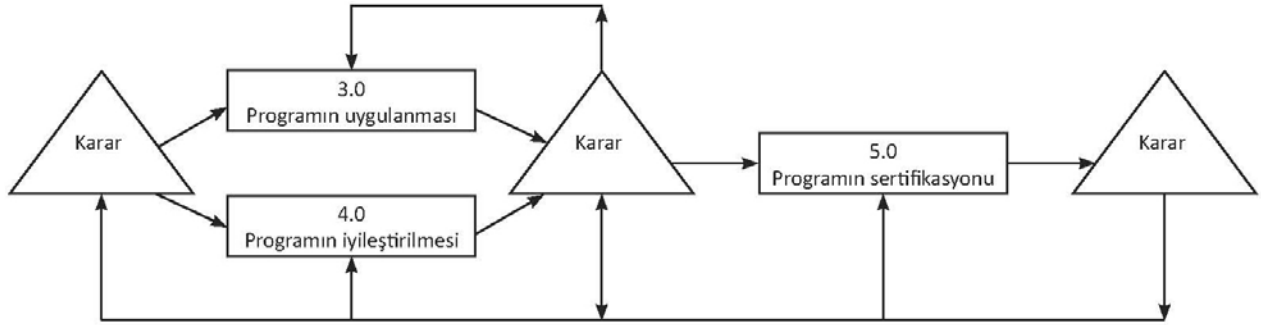
Eğitim Sistemlerinin Değerlendirilmesi (Alkin ve Woolley, 1969, s.7'den uyarlanmıştır.)



Şekil 3'te görüldüğü gibi, Alkin değerlendirmeye sistem yaklaşımı perspektifinden bakmış ve en başta karar vermeye odaklanan bir değerlendirme anlayışı benimsemiştir. Buna göre ilk aşamada sistemin bir analizi yapılarak programın bağlamı ve hedefleri belirlenmelidir. Daha sonra bu bilgiler ışığında alınacak kararlar programın planlanması aşamasında ışık tutucu nitelikte olacaktır (Alkin ve Woolley, 1969). Bu iki değerlendirme türü programların başlatılmasından önce gerçekleştirilebilecek değerlendirme türleridir. Programların başlatılıp başlatılmayacağına ilişkin kararlar bu iki değerlendirme sonucu elde edilecek değerlendirme bilgileri ışığında verilir.

Şekil 4

Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi (Alkin ve Woolley, 1969, s.7'den uyarlanmıştır.)



Şekil 3 ve 4 birlikte incelendiğinde, Alkin ve Woolley (1969), UCLA CSE değerlendirme modelinde ardışık olmayan 5 değerlendirme türünden bahseder. Değerlendirmeci, bu değerlendirme türlerinin hepsini gerçekleştirmek zorunda olmamakla birlikte sadece sistemin değerlendirmesi ya da programın uygulanması ve programın iyileştirilmesi gibi kendi değerlendirme çalışmasının amacına uygun olan değerlendirme türlerini kullanabilir.

Alkin'in modelini diğer program değerlendirme modellerinden ayıran belki de en önemli ayırt edici özellik, karar vermeye ve karar vericilere yaptığı büyük vurgudur. Değerlendirmede ilk yapılması gerekenlerden biri karar vericilerin ve onların ihtiyaçlarının belirlenmesidir (Alkin ve Kosecoff, 1973). Zira Alkin'e göre, değerlendirme süreçleri tamamen alınacak kararlara göre şekillenmektedir. Tablo 1'de değerlendirmede alınacak kararlar ve bu kararlara göre gerçekleştirilecek değerlendirme türlerine yer verilmiştir.

Tablo 1

Değerlendirmede Alınacak Kararlar ve Bu Kararların Gerektirdiği Değerlendirme Türleri (Alkin, 1970b, s.1-2'den uyarlanmıştır.)

| Değerlendirme | Karar |
|--|--|
| İhtiyaç analizi (D ₁) → | Problem seçimi (K ₁) |
| Program analizi (D ₂) → | Program seçimi (K ₂) |
| Uygulama analizi (D _{3.1}) → | Programa müdahale (K ₃) |
| Süreç analizi (D _{3.2}) → | |
| Çıktı (Ürün) analizi (D ₄) → | Programın sertifikasyonu (K ₄) |

Tablo 1'de görüldüğü gibi Alkin değerlendirmede karara odaklanmış ve değerlendirme sürecine etki eden dört tür karar belirlemiştir. Bunlar sırasıyla, (1) problem ya da bu problemin çözümüne yardımcı olacak hedeflerin belirlenmesi, (2) hedefleri gerçekleştirecek en uygun programın belirlenmesi ve tasarlanması, (3) uygulandığı bağlamı dikkate alarak programda yapılacak değişikliklerin belirlenmesi ve son olarak (4) başka ortamlara uygunluğu açısından programın sertifikasyonudur (Alkin, 1970b, s.1). Alkin (1970b, 1970c), bu dört tür kararın gerektirdiği beş çeşit değerlendirmeden bahseder. Bunlar: (1) İhtiyaç değerlendirme, (2) Program değerlendirme, (3) Uygulama değerlendirme, (4) Süreç değerlendirme ve son olarak (5) Çıktı/Ürün değerlendirme.

Alkin'in öne sürdüğü modelin CIPP (Bağlam, Girdi, Süreç, Çıktı) modeli ile benzerlikler gösterdiği görülmektedir. Ancak Alkin'in modeli ile CIPP modeli arasında bazı farklar da mevcuttur. Şekil 5'te Alkin'in CSE Değerlendirme Modeli ile Stufflebeam'in CIPP modelinin farklı ve benzer yönleri verilmiştir.

Şekil 5

Alkin'in UCLA CSE Değerlendirme Modeli ile CIPP Modelinin Karşılaştırması (Fitzpatrick, Sanders ve Worthen, 2011, s.179'dan yararlanılarak oluşturulmuştur.)

| | |
|---|---|
| 1.0. Sistemin Değerlendirilmesi Bağlam (Context) | • Sistemin durumuyla ilgili bilgi sağlamak. |
| 2.0. Programın Planlanması Girdi (Input) | • Belirli eğitim ihtiyaçlarını karşılamada etkili olması muhtemel programlar arasından seçim yapmaya yardım etmek. |
| 3.0. Programın Uygulanması | • Programın önceden belirlendiği şekilde uygulanıp uygulanmadığı konusunda bilgi sağlamak. |
| 4.0. Programın İyileştirilmesi Süreç (Process) | • Uygulamadaki programın önceden belirlenen hedeflere ulaşip ulaşmadığı ve istenilmeyen sonuçların ortaya çıkıp çıkmadığıyla ilgili bilgi toplamak. |
| 5.0. Programın Sertifikasyonu Çıktı/Ürün (Product) | • Programın değeriyle ve başka yerlerde kullanılıp kullanılmayacağıyla ilgili bilgi toplamak. |

Şekil 5'te görüldüğü gibi, Alkin'in UCLA CSE modelinin, Stufflebeam'in CIPP modeli ile oldukça benzer bir yapısı vardır. Bu model her ne kadar CIPP ile pek çok açıdan benzerlik gösterse de iki model arasındaki temel fark Alkin'in ürün ve süreçlerin değerlendirmesini aynı anda hem biçimlendirici (formatif) hem de düzey belirleyici (summatif) olarak ele almasıdır (Christie ve Alkin, 2013). Başka bir ifadeyle Stufflebeam'den farklı olarak, Alkin sürecin summatif olarak ürünün de formatif olarak değerlendirilebileceğini öne sürmüştür.

Alkin'in modelindeki bir diğer ayırt edici özellik ise değerlendirme sürecinde rehberlik etmesi açısından bağlamın baştan sona incelenmesidir. Alkin bağlamın değerlendirmesine oldukça önem verir ve bunun değerlendirmenin bütün süreçlerinde yol gösterici olacağını ifade eder. Bununla birlikte Alkin'in modelindeki bir diğer fark da değerlendirmenin rolünün belirlenmesine yöneliktir. Alkin değerlendirmenin değer biçen biri olarak baskın bir rol üstlenmesine karşı çıkar. Alkin'e göre değerlendirmeci, değerlendirme sürecinin dışında kalan birincil kullanıcılarla birlikte çalışarak, özellikle çıktılarının değerlendirilmesi konusunda, paydaşlarla birlikte bir değer sistemi oluşturmalıdır (Alkin, 2013b).

Alkin'in değerlendirme bakış açısında insan ilişkileri önemli yer tutar. Alkin'e göre değerlendirme alanında yetişen değerlendirmecilerin değerlendirme teorisi ve pratiğine ilişkin bilgi ve becerileri edinmelerinin yanında, değerlendirmede insan faktörüne yönelik beceriler de geliştirmeleri büyük önem taşır. Bu nedenle değerlendirmeciler yöntemsel yeterliliklerinin yanı sıra aşağıda verilen sorulara odaklanmalıdır. Ayrıca bunların çözümüne yönelik bilgi edinmeli ve beceri kazanmalıdır (Taut ve Alkin, 2003, s. 225):

“Değerlendirmeye kuşkuyla yaklaşan personele nasıl güven temin edilebilir?”,

“Değerlendirme istemcileriyle değerlendirme süresince nasıl etkili bir iletişim kurulabilir?”,

“Değerlendirmeye yönelik olumsuz tutuma sahip personele nasıl hitap edilmelidir?”

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada, uzun yıllar UCLA (University of California, Los Angeles) Değerlendirme Araştırmaları Merkezi (CSE) kurucu müdürlüğü yapmış, Marvin C. Alkin'in kısa hayatına, değerlendirmeye bakış açısına ve alana yaptığı katkılara değinilerek Alkin'in geliştirdiği CSE Değerlendirme Modelinin tanıtılması ve tartışılması amaçlanmıştır. Eğitim geçmişi açısından değerlendirmeci olmayan Alkin, UCLA'daki pozisyonu gereği değerlendirme alanına ilgi duymuş ve zamanla bu alanda öncü bir değerlendirme kuramcısı ve uygulayıcısı olmuştur. Kuramsal açıdan, ortaya koyduğu 'Değerlendirme Teorileri Ağacı' metaforunda hem kendi değerlendirme bakış açısını yansıtmış, hem de öğrenciler tarafından değerlendirme kuram ve modellerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayarak alana katkı sağlamıştır. Pratik açıdan bakıldığında ise, eğitim ekonomisi alanında özellikle maliyet-fayda analizi üzerine yüksek lisans eğitimi almış olan Alkin, değerlendirmeyi sistem yaklaşımı çerçevesinde ele alarak, CIPP modeline benzer bir değerlendirme modeli olan UCLA CSE Değerlendirme Modeli'ni geliştirmiştir. Alkin, değerlendirmenin amacını karar vericilere ışık tutucu bilgiler toplamak olarak görür ve değerlendirmecilere değerlendirme bilgilerinin yorumlanmasında baskın bir rol vermez. Alkin'in Stufflebeam'den farkı ise sürecin ve çıktılarının hem biçimlendirici (formatif) hem de düzey belirleyici (summatif) olarak değerlendirilebileceğini savunmasıdır.

Alkin'e göre değerlendirme teorileri değerlendirme kuramcılarının, değerlendirmenin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin yazdıkları reçetelerdir (Alkin ve Patton, 2020). Bu düşünceden hareketle Alkin, kendi bakış açısına göre değerlendirmenin nasıl olması gerektiği konusunda uygulayıcılara yol gösterici pratik bilgiler içeren 'A'dan Z'ye Değerlendirmenin Temelleri' (Evaluation Essentials: From A to Z) isimli bir eser yazarak, kendi tabiriyle 'kendi reçetesini' oluşturmuştur. Alkin değerlendirmenin başından sonuna kadar adım adım yapılması gerekenleri bu eserde bir araya getirmiştir (Alkin ve Vo, 2018).

Alkin'in kısa hayatı ve alana yaptığı katkılar ışığında bu çalışmanın hedef okuyucu kitlesini oluşturan ve program değerlendirme alanına ilgi duyan akademisyenler, değerlendirme uzmanları ve öğrenciler için çıkarılabilecek birtakım sonuçlar şu şekilde sıralanabilir.

- Değerlendirme eğitimsel hedeflerin ve çıktıların ölçülmesinden çok daha fazlasını ifade eder.
- Değerlendirme sadece teknik ve rasyonel bir süreç değildir, aynı zamanda karar vericilerin ihtiyaçlarını ve paydaşlarla iletişimi gözetmesi gereken insancıl bir süreçtir.
- Değerlendirme karar vericilere ışık tutucu bilgiler toplama sürecidir.
- Değerlendirmede hangi tür bilgilerin toplanacağına, bu bilgilerin nasıl toplanacağına ve nasıl yorumlanacağına ilişkin sorular önemlidir. Bu noktada belirleyici rol karar vericilere aittir.
- Değerlendirmeci karar vericilere alternatifler sunmalı ve bu alternatifler arasından hangisinin seçileceğini karar vericiler belirlemelidir.

- Kendi modelinde beş tür değerlendirmeden bahseden Alkin, Stufflebeam'ın CIPP modelinden farklı olarak süreç ve çıktı değerlendirmede hem biçimlendirici (formatif) hem de düzey belirleyici (summatif) değerlendirme yapılabileceğini savunur.
- Alkin'e göre değerlendirme teorileri bir ağaca benzer ve kökleri hesap verilebilirlik, sosyal araştırmalar ile epistemolojiden meydana gelir. Bu ağacın dalları ise kullanım, yöntem ve değerler şeklindedir. Alkin'e göre Değerlendirme Ağacı değerlendirme kuramının öğretiminde etkili bir araçtır.

Son olarak, başka bir alanda yetişmiş olmasına rağmen Alkin, program değerlendirme alanına önemli katkılar sağlamıştır. Bu anlamda, Alkin'in kariyeri incelendiğinde, değerlendirme uzmanı olmadıkları halde, yükseköğretim kurumlarında YÖKAK kapsamında öz değerlendirme ya da akran değerlendirme faaliyetleri yürüten iç değerlendirici veyahut TÜBİTAK, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), Kalkınma Ajansları gibi çeşitli kurumların açtığı programlarda dış değerlendirici olarak görevlendirilen akademisyenler de pozisyonları gereği değerlendirme kuramı ve modellerini öğrenmede Alkin'in 'Değerlendirme Teorileri Ağacı'ndan; değerlendirmenin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin pratik bilgiler edinmede ise Alkin'in 'A'dan Z'ye Değerlendirmenin Temelleri' isimli eserinden yararlanabilirler.

Değerlendirme araştırmaları, Alkin'in de bahsettiği gibi pek çok farklı alanda yapılan çalışmaları bir araya getirebilir. Değerlendirme alanının disiplinler arası özelliğinden dolayı, değerlendirme araştırmacıları ve uygulayıcıları psikoloji, sosyoloji, politika ve yönetim gibi çeşitli alanlarda edindikleri bilgi ve becerileri değerlendirme alanına uyarlayabilir ve transfer edebilirler. Bu nedenle değerlendirme eğitimi almamış olsalar bile değerlendirme alanına ilgi duyan çeşitli disiplinlerden araştırmacılar, değerlendirme teorilerini öğrenerek farklı bakış açıları geliştirebilirler. Bu sayede, kendi alanlarında edindikleri bilgi ve becerileri değerlendirme alanına uyarlayarak kendi uzmanlık alanlarıyla değerlendirmeye bakış açılarını bir noktada birleştirip kendi değerlendirme görüşlerini geliştirebilirler. Örneğin yeni bir lisansüstü eğitim programı başlatmak isteyen yükseköğretim kurumlarının ilgili birimleri, Alkin'in 'CSE Değerlendirme Modeli'nden yararlanarak 'sistemin(bağlamın) değerlendirilmesi' ve 'programın planlanmasına' yönelik değerlendirmeler gerçekleştirerek karar vericilere (enstitü yönetim kurulu, eğitim komisyonu, rektör yardımcısı, rektör vb.) yönetsel kararlar almada ışık tutucu bilgiler sunabilirler.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Doktora eğitimim süresince kendisinden program değerlendirme dersleri aldığım ve alana ilgi duymamı sağlayan, aynı zamanda danışmanlığımı yapan, kendisinden pek çok konuda ilham aldığım kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet GÜROL'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca kendisi bu eserin ortaya çıkmasında beni desteklemiş ve yol göstermiştir.

Çatışma Beyanı

Eserin ortaya çıkmasında yazar ile diğer kişi ve/veya taraflarla ve kurumlarla herhangi bir çıkar ilişkisi veya çatışması olmamıştır.

Etik Konular

Bu çalışma etik kurul onayı gerektiren çalışmalar kapsamında olmadığından etik kurul onayı alınmamıştır. Ancak çalışmanın hazırlanmasında bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

Kaynakça

- Alkin, M. C. (1967). *Towards an evaluation model-A systems approach*. California University, Los Angeles. <https://eric.ed.gov/?id=ED014150> adresinden 11.10.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Alkin, M. C. (Ed.) (1969). *The use of behavioral objectives in evaluation: Relevant or irrelevant?* California University, Los Angeles. <https://eric.ed.gov/?id=ED035067> adresinden 15.11.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Alkin, M. C. (Ed.) (1970a). *Objectives and objective-based measures in evaluation*. Office of Education. <https://eric.ed.gov/?id=ED043666> adresinden 10.10.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Alkin, M. C. (1970b). Products for improving educational evaluation. *Center for the Study of Evaluation. Fifth Annual Report*. California University, Los Angeles. <https://eric.ed.gov/?id=ED043122> adresinden 20.10.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Alkin, M. C. (1970c). *Statewide evaluation of education in New Mexico: Assessment and recommendations*. <https://eric.ed.gov/?id=ED044391> adresinden 18.10.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Alkin, M. C. (1981). *Recommendations for improving evaluation utilization in federal education programs. The National Research Council Committee on Program Evaluation in Education*. <https://eric.ed.gov/?id=ED202885> adresinden 18.10.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Alkin, M. C. (Ed.) (2004). *Evaluation roots: Tracing theorists' views and influences*. SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781412984157>
- Alkin, M. C. (2011). *Evaluation essentials: From A to Z*. Guilford Press.
- Alkin, M. C. (2013a). *Evaluation roots: A wider perspective of theorists' views and influences*, (2.Baskı). SAGE Publications.
- Alkin, M. C. (2013b). Comparing evaluation points of view. M. Alkin (Ed.), *Evaluation roots: A wider perspective of theorists' views and influences* içinde (2.Baskı., s. 424). SAGE Publications.
- Alkin, M. C. (2013c). Context-sensitive evaluation. M. Alkin (Ed.), *Evaluation roots: a wider perspective of theorists' views and influences* içinde (2.Baskı., ss. 283-292). SAGE Publications.
- Alkin, M. C., & Kosecoff, J. B. (1973). *A new eclectic model for the redirection of evaluation efforts*. California University, Los Angeles. <https://eric.ed.gov/?id=ED075086> adresinden 12.12.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Alkin, M. C. & Patton, M. Q. (2020). The birth and adaptation of evaluation theories. *Journal of Multidisciplinary Evaluation*, 16(35), 1-13. https://journals.sfu.ca/jmde/index.php/jmde_1/article/view/637 adresinden 15.08.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Alkin, M. C., & Skager, R. W. (1969). *Systems analysis applications in educational research*. California University, Los Angeles. <https://eric.ed.gov/?id=ED032629> adresinden 12.11.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Alkin, M. C., & Vo, A. T. (2018). *Evaluation essentials: From A to Z* (2.Baskı). Guilford Press.
- Alkin, M. C. & Woolley, D. C. (1969, October 8-11). *A model for educational evaluation [Paper presentation]*. PLEDGE Conference. San Dimas. <https://eric.ed.gov/?id=ED036898> adresinden 27.11.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Aydın, M. K. ve Bavlı, B. (2019). *Program değerlendirme alternatif yaklaşımlar ve uygulama rehberi*. Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786052414569>
- Carden, F., & Alkin, M. C. (2012). Evaluation roots: An international perspective. *Journal of Multi Disciplinary Evaluation*, 8(17), 102-118. https://journals.sfu.ca/jmde/index.php/jmde_1/article/view/348 adresinden 22.12.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Christie, C. A., & Alkin, M. C. (2003). The user-oriented evaluator's role in formulating a program theory: Using a theory-driven approach. *American Journal of Evaluation*, 24(3), 373-385. <https://doi.org/10.1177/109821400302400306> adresinden 22.12.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Fitzpatrick, J. L., Sanders, J. R., & Worthen, B. R. (2011). *Program evaluation: Alternative approaches and practical guidelines* (4.Baskı). Pearson Education.
- Mathison, S. (2005). *Encyclopedia of evaluation*. SAGE Publications.

- Mertens, D. M. (2010). *Research and evaluation in education and psychology: Integrating diversity with quantitative, qualitative, and mixed methods* (3.Baskı). SAGE Publications.
- Oral, B. ve Yazar, T. (2017). *Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme*. Pegem Yayınları.
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2018). *Curriculum: foundations, principles, and issues*. Pearson Education.
- Ruhe, V., & Zumbo, B. D. (2009). *Evaluation in distance education and e-learning: The unfolding model*. Guilford Press.
- Stufflebeam, D. L., Madaus, G. F., & Kellaghan, T. (2002). *Evaluation models: Viewpoints on educational and human services evaluation* (2.Baskı) Kluwer Academic.
- Taut, S. M., & Alkin, M. C. (2003). Program staff perceptions of barriers to evaluation implementation. *American Journal of Evaluation*, 24(2), 213–226. <https://doi.org/10.1177/109821400302400205> adresinden 20.12.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Uşun, S. (2012). *Eğitimde program değerlendirme*. Anı Yayıncılık.
- Yüksel, İ. ve Sağlam, M. (2014). *Eğitimde program değerlendirme* (2. Baskı). Pegem Yayınları.

Extended Abstract

Introduction

Program evaluation has made some significant inroads as a discipline for the last 50 years. The taxonomy of evaluation theories and models is of great importance in thriving of program evaluation. With their seminal works and influential writings, such pioneering evaluators as Daniel Stufflebeam, Marvin C. Alkin, Jody L. Fitzpatrick, James R. Sanders, and Blaine R. Worthen have played a pivotal role and have made some significant contributions in the development of program evaluation as a discipline. Although Alkin's taxonomy and his evaluation model is not well-recognized compared to the other evaluation theorists, he is one of the evaluation pundits. Through his career, Alkin has worked as an evaluation theorist, as an evaluation expert, and as an evaluation instructor. Alkin has written many influential works including 'Evaluation Roots' and 'Evaluation Essentials: From A to Z'. On the theoretical side, the former serves as a reference book for teaching and learning evaluation theories and theorists. On the practical side, the latter serves as a handbook which provides step by step guidelines addressing critical questions regarding each stage of evaluation. Thus, Alkin has made some invaluable efforts into the development of theory and praxis realms of evaluation. Regarding this, the present study aimed to provide a better picture for understanding Alkin's evaluation views, his CSE Evaluation Model, and his contributions in the field

In Turkey, program evaluation is currently in its infancy. Thus, the present paper might contribute into the thriving of program evaluation in Turkey as such that it provides some meaningful insights for the academics who are working in academic evaluation or quality assurance committees of HEIs. It might also shed light on evaluation types, decisions in evaluation, and technical/humanistic aspects of evaluation that novice evaluators or graduate students who are interested in teaching or learning evaluation theories should pay substantial heed to.

Method

Regarding this context, the present study aimed to introduce Alkin's CSE Evaluation Model and elaborately discuss his contributions into the development of evaluation as a discipline. As a qualitative research approach, biographical research method was employed in the present study. In this regard, all studies undertaking Alkin's life, his contributions to program evaluation and his CSE Evaluation Model were gathered and analyzed with a social interpretive paradigm. In line with this, Alkin's career as an evaluator, his CSE Model, and his contributions in the field of evaluation were addressed and discussed.

Conclusion and Discussion

Marvin C. Alkin is the founder of UCLA Center for the Study of Evaluation (CSE). He was the director of CSE for 7 years. Although he was not trained in the field of evaluation, because of his position as the director of the CSE, he has written many influential works, conducted several evaluations in many countries all around the world, and trained loads of evaluation students throughout his career (Alkin, 2011, 2013a; Mathison, 2005). Thus, he has made some invaluable contributions in evaluation theory and praxis realm. As an endeavor to facilitate teaching and learning of evaluation theories and models, Alkin has made his own classification of evaluation theories. In his book titled "Evaluation Roots", Alkin introduced

'Evaluation Theory Tree' as a metaphorical tree which has provided a better understanding of evaluation theories. In his classification, Alkin placed evaluation theorists and their models into three branches of the tree, namely use, methods, and values. The use branch includes direct or indirect use of evaluation results by decision makers or evaluation clients. The methods branch signifies the emphasis on both quantitative and qualitative methodologies in evaluation studies. Finally, the valuing branch is characterized with unitary value or plurality of values utilized in judging programs or evaluation data. Additionally, his evaluation theory tree was grounded in three roots. These are social accountability, social inquiry, and epistemology. These roots symbolize the rationale of evaluation studies (Fitzpatrick, Sanders, & Worthen, 2011). Alkin's view of evaluation is also reflected in his evaluation theory tree. Alkin defines evaluation as "identifying decisions and gathering, analyzing, interpreting and reporting evaluation information as such that it will help decision makers in taking decisions amongst the alternatives" (Alkin, 1970a, p. 2). In view of his definition, Alkin strongly underlines the importance of decisions in evaluation. He views evaluation as a means that will facilitate decision-making process and he argued that different decisions require different types of evaluations. According to Alkin, there are three critical questions that evaluators pay attention to prior to evaluation. These are: (1) What kind of information will be collected? (2) How will it be collected? (3) How will it be interpreted? (Carden & Alkin, 2012).

Alkin was not trained in the field of evaluation. He was focusing on cost-benefit and cost-effectiveness studies in his early academic career. Yet, he was appointed as the director of the CSE. During his presidency in UCLA CSE, he felt that he had to focus on evaluation studies. Later, Alkin developed CSE Evaluation Model, which is a reminiscent of Stufflebeam's CIPP model. With a systems approach perspective, Alkin proposed five types of evaluation in his model. These are (1) system evaluation, (2) program planning, (3) program implementation, (4) program improvement, and (5) program certification. Although it has many similarities to CIPP model, yet it has some differences. First, Alkin has made a distinction between program planning and program implementation, which is called as process evaluation in CIPP model. As another difference, unlike Stufflebeam, Alkin asserted that process and product evaluation can be conducted both in a formative or summative fashion (Christie, & Alkin, 2013).

After reviewing Alkin's career, his contributions in evaluation, and CSE evaluation model, some insightful conclusions and implications that could be extracted were presented below:

- Evaluation means more than measurement of educational outcomes.
- Evaluation is not only a rational or technical process. It also has humanistic aspects including the identification of the needs of decision makers and establishing sound communication with stakeholders.
- Evaluation is a process of collecting information which will help and guide decision makers in taking program decisions.
- Evaluation information is used to help decision makers choosing among the alternatives. Therefore, how the information will be collected and how it will be analyzed should address the needs of decision makers.
- Process and product evaluation can also be conducted in both summative and formative ways.
- Evaluation theories are like a tree rooted in social accountability, social inquiry, and epistemology. The tree has also three branches, namely use, methods, and valuing.

Finally, regarding multidisciplinary nature of evaluation studies, researchers from other fields such as psychology, sociology, and management etc. should incorporate borrowed knowledge or different perspectives into evaluation. This will help them to flourish their own viewpoint of evaluation.

Support and Acknowledgment

I would like to express my wholehearted gratitude to my supervisor, Prof. Dr. Mehmet GÜROL, whom I got inspired and learnt a lot throughout the program evaluation classes in graduate school. He has always supported and guided me in the present study.

Statement of Conflict of Interest

The author has no conflicts of interest to declare. Throughout the study, the author has not experienced any conflict of interest with other parties, persons, and organizations.

Ethical Issues

The present study is not accompanied with an ethics committee approval letter since it is a review study and there are no human subjects or human experimentations in the study. However, the ethical principles for scientific studies are followed and safeguarded throughout the study.